

Dr. sc. Semir Halilović¹
semir.halilovic@mvp.gov.ba

UDK / UDC 94(497.6)

Izvorni naučni rad / Original scientific paper

Primljeno / Received: 22. 11. 2024.
Prihvaćeno / Accepted: 20. 01. 2025.

BESPOVIJESNO VRIJEME BOSNE I HERCEGOVINE

UNHISTORICAL TIME FOR BOSNIA AND HERZEGOVINA

Sažetak

Dejtonskim mirovnim sporazumom Bosna i Hercegovina ušla je u svoju bespovijesnu, kritičnu egzistencijalnu fazu vlastitog povijesnog luka. Mogućnost da se kroz deceniju – dvije zemlja u cjelovitom obliku integrira unutar zidina Evropske unije vremenom se istopila pred realpolitikom Zapada koji je Bosnu i Hercegovinu ostavio u formi fragine države kako bi u budućnosti mogla poslužiti kao moneta regionalnog preslagivanja. Globalni politički lideri do danas nisu pružili vjerodostojan argument koji bi, bez kalkulacije, potvrdio da Bosnu i Hercegovinu zaista žele uvesti u zajednicu evropskih država u istovjetnim okvirima u kakvim je primljena u Ujedinjene nacije. Razlozi ovakvog pozicioniranja laviraju između globalne podrške ideji formiranja triju velikih država jugositočne Evrope, sa jedne, odnosno potrebe za susprezanjem muslimanskog političkog faktora, sa druge strane. Obje politike imaju svoje snažne etničke zagovornike unutar same Bosne i Hercegovine koja je, kao teritorijalno razdijeljena i društveno ksenofobna država, lišena vlastitih kapaciteta da učestvuje u sopstvenoj sudbini. Stoga današnja Bosna i Hercegovina nalazi se na egzistencijalnom minimumu preživljavajući kao zemlja u kojoj jedini politički nacrt zagovornika njenog opstanka jeste nada koja, kao i u svim mjestima bez organizirane budućnosti, predstavlja pribježište slabih. Od 1995. do danas nada u dejtonski mir dekadno je jenjavala sve dok početkom treće decenije 21.stoljeća, u vrijeme početka preustroja globalnog političkog poretka, nije došlo do potpunog otriježnjenja u pravcu njegove pogubnosti. Za upućene u argumente i realpolitiku još od 1993. i najkasnije 1995. nije bilo dileme da će projekat u kojem se državni unitarizam mijenja za mir poslužiti, umjesto regeneraciji bosanske države i društva, cementiraju rezultata rata. No oni su predstavljali progonjenu ili marginaliziranu manjinu. Većinsko intelektualno i opće bosansko mnijenje prigodno se konstektualiziralo i prilično kasno shvatilo da su unutar dejtonskog konteksta, koji su tako zdušno zagovarali i branili, Bosna i Hercegovina i oni skupa s njom, zapravo, njegove moguće buduće žrtve.

---

¹ Dr. Semir Halilović je doktor politologije. Autor je tri knjige i 13 stručnih i naučnih radova. Učesnik je intelektualnog i političkog života Bosne i Hercegovine u proteklih 20 godina. / Dr. Semir Halilović is a doctor of political sciences. He is the author of three books and 13 expert and scientific papers. He has been a participant in the Bosnian intellectual and political life for the past 20 years.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, Dejtonski mirovni sporazum, međunarodna zajednica, mir, globalni poredak*

Summary

With the Dayton Peace Agreement, Bosnia and Herzegovina entered its ahistorical, critical existential phase of its own historical arc. The possibility for the country to fully integrate within the walls of the European Union within a decade or two melted over time in front of the realpolitik of the West, which left Bosnia and Herzegovina in the form of a fragile state so that in the future it could serve as a currency of regional adjustment. To date, global political leaders have not provided a credible argument that would confirm, without calculation, that they really want to introduce Bosnia and Herzegovina into the community of European states in the same framework as it was accepted into the United Nations. The reasons for this positioning oscillate between global support for the idea of forming three large states of Southeastern Europe, on the one hand, and the need to contain the Muslim political factor, on the other. Both policies have their strong ethnic advocates within Bosnia and Herzegovina itself, which, as a territorially divided and socially xenophobic state, is deprived of its own capacities to participate in its own destiny. Therefore, today's Bosnia and Herzegovina is at an existential minimum, surviving as a country in which the only political blueprint of the advocates of its survival is hope, which, as in all places without an organized future, represents the refuge of the weak. From 1995 to today, hope in the Dayton peace has been waning for decades. While at the beginning of the third decade of the 21st century, at the time of the beginning of the restructuring of the global political order, there was no complete sobering up regarding its perniciousness. For those familiar with arguments and realpolitik, there was no doubt since 1993 and at the latest by 1995 that the project in which the state unitarism changes serve for peace, instead of regeneration of Bosnian state and society, cementing the results of the war. But they represented a persecuted or marginalized minority. The majority intellectual and general Bosnian opinion appropriately contextualized and rather late realized that within the Dayton context, which they advocated and defended so wholeheartedly, Bosnia and Herzegovina and they together with it are, in fact, its possible future victims.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, Dayton Peace Agreement, international community, peace, global order*

Prolegomena – Federalna ili konfederalna država

Rat protiv Republike Bosne i Hercegovine nije završen njenim porazom, ali jeste na njenu štetu. Ukidanjem državnog unitarizma i nagrađivanjem nedovršenog etničkog secesionizma, kreirano je novo ustavno stanje, uokvirujući ratne politike u mirnodopsku, političku snalažljivost. Zatočeni u konsocijacijskom ustavnom sistemu, unutar modela (kvazi)funkcioniranja, između sukoba i prinudne saradnje, potpisnici Dejtonskog mirovnog

sporazuma upućeni su da svoje nedovršene ratne sukobe zatome ili nastave na ustavnom, zakonskom i simboličkom nivou. Kreiranjem koegzistencije međusobnog trpljenja u okvirima u kojima je, ipak, dopuštena podjela Bosne², stvorena je država “koja nije Bosna...niti to ikada može biti”³. Ovakav kontekst postdejtonske Bosne i Hercegovine uopćeno je tumačen kao onaj koji u sebi podrazumijeva integrativne i dezintegrativne elemente,⁴ interpretirane kao federalizam,⁵ konfederalizam⁶ ili njihova kombinacija⁷. Ovakav raspon različitih tumačenja omogućen je činjenicom da Ustavom Bosne i Hercegovine nije precizno određena državna forma,⁸ što se ne bi moglo uzeti kao slučajan propust, već više kao otvoren prostor za sve mogućnosti u perspektivi.

Društvenim i ustavnim spojem suprotnih političkih vizura u okolnostima nužne interakcije kreirana je bosanskohercegovačka fenomenologija, društveni paradoks prema kojem politološke, pravne i sociološke teorije postaju potpuno nemoćne. Sve što prepoznaje forma, kao što su pravna sljednost države, državni suverenitet, teritorijalni integritet i jednakost bosanskohercegovačkih građana, činjeničnošću je dovedeno pod znak pitanja. Time se bosanskohercegovačka društvena zbilja suprotstavlja formi u koju je ukotvljena. Politička i društvena zanimljivost jeste da su na novonastalo ustavno stanje upućene tek dvije apelacije Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, zahtijevajući da se zbog nelegalnog načina njegovog donošenja izvrši suspenzija dejtonskog Ustava. Svojim odlukama iz decembra 1997. Ustavni sud Bosne i Hercegovine ocrtao je zbiljski i pravni paradoks postdejtonskog stanja, saopćavajući da se ova institucija, formirana na osnovu Dejtonskog mirovnog sporazuma, ne može referirati na Ustav Republike Bosne i Hercegovine.⁹ U Dejtonskom mirovnom sporazumu precizirano je da

---

² Supek 1996.

³ Filandra 2004, 61.

⁴ Begić, I. K. 1998.

⁵ Nešković 2013.

⁶ Marković 2009.

⁷ Milićević 1998.

⁸ Sadiković, Č. 1999.

⁹ “Odluka broj U-7/97 od 22. decembra 1997. godine, donijeta u najranijim godinama postojanja Ustavnog suda. U konkretnom slučaju Hrvatska stranka prava 1861, podneskom od 7. jula 1997. godine, tražila je da Ustavni sud, na osnovu člana 398. Ustava tadašnje Republike BiH, pokrene postupak za ocjenjivanje ustavnosti Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, navodeći da ovaj sporazum nije u saglasnosti sa Ustavom Republike BiH i međunarodnim pravom. Podnosilac zahtjeva je, između ostalog, tražio da Ustavni sud po vlastitoj inicijativi pokrene spor radi ocjenjivanja ustavnosti Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini smatrajući da ovaj sporazum predstavlja grubu povredu Ustava Bosne i Hercegovine, jer vodi raspadu državnog integriteta i nestanku Bosne i Hercegovine. Ustavni sud je u konkretnom slučaju zauzeo stav da je Ustav BiH

“mirovnna” Bosna i Hercegovina jeste pravna sljednica Republike Bosne i Hercegovine¹⁰, no Ustavni sud svoju poziciju poima kao da institucija “nove” države donose odluku o državi koja više ne postoji. Upravo na različitom pojmovanju države kao pravne sljednice njene prethodnice ili države koja *ex nihilo* “nastaje” mirovnim sporazumom u Dejtonu, temelje se dvije osnovne političke dihotomije o Bosni i Hercegovini kao federaciji ili “izvornoj” konfederaciji.

Potporna slobodnom interpretiranju državnog uređenja temeljena je i u samom tekstu Ustava Bosne i Hercegovine u kojem se “ne govori o karakteru BiH sa stanovišta oblika državnog uređenja”¹¹, već se dopušta proizvoljnost tumačenja. Cjelokupnu zamršenost postdejtonskog konteksta uokviruje i činjenica da njen Ustav, naime, “ne egzistira na službenim jezicima Bosne i Hercegovine (...) već samo na engleskom jeziku”¹², iz čega se može zaključiti da političku stvarnost, zapravo, svako razumijeva kroz vlastito “prevođenje”. Iz navedene kompliciranosti, Dejtonski mirovni sporazum često je promatran kao tvorac nesreće koja Bosnu i Hercegovinu čeka u budućnosti¹³ ili kao onaj koji je “donio golemu političku nevolju”¹⁴. Činjenicu da je Bosna i

---

donesen kao Aneks 4 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, iz čega proizilazi da ne može postojati sukob i mogućnost spora između tog sporazuma i Ustava BiH. Ustavni sud je zaključio da nije nadležan da ocjenjuje ustavnost Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH u odnosu na Ustav Republike BiH, jer je ovaj sud ustanovljen prema Ustavu BiH sa isključivim zadatkom da podržava ovaj ustav. Identičan stav Ustavni sud je primijenio u Odluci broj U-1/03 od 25. jula 2003. godine povodom zahtjeva Udruženja građana ‘Majke Srebrenice i Podrinja’ i ‘Nacionalne asocijacije intelektualaca BiH - Bosanaca’ za ocjenu ustavnosti Dejtonskog mirovnog sporazuma i Aneksa 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma. Podnosioci zahtjeva su tražili od Ustavnog suda da pokrene potupak za ocjenu ustavnosti, ističući da Dejtonski mirovni sporazum i njegov Aneks IV nisu potpisani u skladu sa čl. 5, 155 i 268 Ustava Republike Bosne i Hercegovine koji je bio na snazi 14. decembra 1995. godine, te članom 51 Bečke konvencije o uslovima za sklapanje međunarodnih ugovora i članom 52 Povelje Ujedinjenih nacija. Podnosioci zahtjeva, dalje, navode da Dejtonski mirovni sporazum i Aneks 4 tog sporazuma nisu usvojeni u skladu sa ustavnom voljom građana države. Na referendumu, u februaru 1992. godine, građani su izrazili demokratsku volju za jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu sa punim teritorijalnim integritetom i suverenitetom. Podnosioci zahtjeva, takođe, navode da je u to vrijeme Predsjedništvu i Skupštini Bosne i Hercegovine istekao mandat. Slijedi da oni nisu imali legitimna ovlašćenja da djeluju u ime države.” (Simović, M. N. i Simović, M. 2020, 70–71.)

¹⁰ “Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada ‘Bosna i Hercegovina’, nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa unutrašnjom strukturom modificiranom ovim Ustavom, i sa postojećim međunarodno priznatim granicama.” (*Ustav Bosne i Hercegovine*, član I.)

¹¹ Begić, I. K. 1998, 108–109.

¹² Ademović 2012, 30.

¹³ Vidjeti izjavu Normana Cigara u: Halilović 2020.

¹⁴ Đuraković 2011, 50.

Hercegovina opstala kao međunarodni subjekat, dakle država, koriste zastupnici federalizma koji, kroz mogućnost u dalju izgradnju sistema, gaje zapravo nadu u jačanje postojeće državne strukture. S druge strane, brojne ustavne nepreciznosti, unutrašnja teritorijalna podijeljenost i gotovo dovršena društvena podvojenost koriste zastupnicima “izvornog” konfederalizma, politike sklone separatizmu, čije se namjere više ne provode rušenjem ustavno-političkog sistema već njegovom opstrukcijom. Etnički misleći, bosanski državni kontekst mogao bi biti posmatran i ovako: Bošnjaci su za unitarizam preko federalizma, a bosanski Srbi su za secesionizam putem konfederalizma. U ovakvom ustavno definiranom stanju pozicija trećeg konstitutivnog naroda, bosanskih Hrvata, uspješno je političko profitiranje između političkih snalažljivosti dviju brojnijih etničkih zajednica.

Zastupnici federalističkog diskursa Bosne i Hercegovine njen ustavni položaj tumače kao federaciju labavijeg karaktera. Argumente za ovakvu tvrdnju pronalaze u razdijeljenim nadležnostima između države i entiteta, odnosno u činjenici da “Ustav BiH, kao najviši pravni akt, nadređuje ustave i zakone entiteta”¹⁵. S obzirom na to da država svoja prava ne crpi iz volje njoj podređenih teritorijalnih jedinica, već putem originalnih prava, drugi autori isključuju konfederalnu formu Bosne i Hercegovine, istovremeno negirajući i njen unitaristički karakter.¹⁶ Problem klasičnog federalističkog tumačenja počinje primjedbom da niži oblik federalizma (Federacija Bosne i Hercegovine) nije uklopiv u viši oblik federalizma (Bosna i Hercegovina kao federalna država s dvama entitetima). Time Bosna i Hercegovina izlazi iz klasičnog federalističkog okvira, ulazeći u područje *sui generis*. Društveno razmatrajući ovo pitanje, smatrano je da egzistenciju federalističkih državnih uređenja odlikuju njene brojne integrativne funkcije kojih u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini, ipak, nedostaje.¹⁷

Izvan razumijevanja Bosne i Hercegovine tumačenjem političkog sistema, postoje i etnodeterminirana stajališta o bosanskohercegovačkoj državi kao konfederaciji “naroda”. Ovakav stav može biti objašnjen načinom nastanka Dejtonskog mirovnog sporazuma, kojeg su kao akt međunarodnog prava “odobrile Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska”, iz čega proizlazi mišljenje da Bosna i Hercegovine jeste “konfederacija po načinu nastanka”¹⁸. Time se želi postići tumačenje pozicije “prethodne nezavisnosti” entiteta Republika srpska, koji aktom “vlastitog suvereniteta” stupa u konfederalne odnose s Federacijom Bosne i

---

¹⁵ Begić, I. K. 1998, 109.

¹⁶ Nešković 2013.

¹⁷ Sadiković, E. 2019.

¹⁸ Marković 2009, 61.

Hercegovine, navodno tvoreći dejtonsku Bosnu i Hercegovinu. S obzirom na to da Republika srpska nikada nije bila država, niti dio međunarodnog poretka, ona nije mogla tvoriti konfederaciju koja se inače tiče saveza dviju država. Također, s obzirom na to da stvarne konfederacije predstavljaju oblik političkog saveza iz kojeg njegove članice mogu odstupiti, posjedujući pravo na secesiju,¹⁹ zastupanje konfederalističkog stajališta o “nastanku” Bosne i Hercegovine u Dejtonu predstavlja drugi jezik obnove ratnih politika secesionizma.

Bez suvereniteta u (podijeljenju) budućnost

Uopćeno uzev, u prvim postdejtonskim godinama otvoreno se težilo očuvanju ratnih političkih ideala, držeći da takav koncept, uz balansirajući angažman međunarodne zajednice, može trijumfovati nad dejtonskom formom. Ishodišna tačka ovakvih nastojanja bilo je političko i društveno okoštavanje ratnih “postignuća”, odnosno umaranje međunarodne zajednice koja bi, pritisnuta nemogućnošću implementacije sporazuma, odustala od dejtonskog okvira, pristajući na konačnu podjelu Bosne i Hercegovine. Kako je Bosni i Hercegovini nedostajao izvorni suverenitet – državna moć sposobna da unutrašnje dihotomije drži u poretku – tako se međunarodna zajednica iz razbijača Republike Bosne i Hercegovine pretvorila u čuvara njene nesnosne dejtonske legure. Čuvajući disfunkcionalan sistem, međunarodna zajednica priznala je besperspektivnost vlastitog čeda – Aneksa IV. Dejtonskog mirovnog sporazuma – potvrđujući kritička mišljenja po kojima je Ustav Bosne i Hercegovine predstavljao zaklon za drugačiju stvarnost.²⁰ Iz pozicije međunarodnog priznanja bosanskohercegovačkog suvereniteta koji, zbiljski, ne funkcionira u unutrašnjem državnom kontekstu, proizašle su sintagme koje opisuju ovakva stanja kao “podeljena suverenost (...) balanced, limited, conventional, sharing (...) mixed, semi-sovereignty”²¹.

Generalno uzev, države mogu imati međunarodni suverenitet, odnosno izvanjsko priznanje njene postojanosti, dok na unutrašnjem planu nastavljaju funkcionirati lišene klasičnog, vestfalskog suvereniteta.²² Upravo na ovom mjestu ostavljena je Bosna i Hercegovina kao zemlja u zavisnosti od posredovanja međunarodne zajednice, bilo kroz Ustavni sud Bosne i Hercegovine (u kojem sjedi troje stranih sudija), bilo kroz instituciju Visokog predstavnika međunarodne zajednice. Bosanskohercegovačka suverenitetska

---

¹⁹ Prelot 2002.

²⁰ Duvnjak 2004.

²¹ Bojanić 2007, 143.

²² Krasner 2001.

oskudnost proizašla je iz ratne teritorijalizacije etnija (naroda) u entitete (i kantone) što je, uz novu ustavnu ulogu Bošnjaka, bosanskih Srba i Hrvata kao državnih konstituenata, Bosnu i Hercegovinu učinilo taocem etničkog suvereniteta. Preambulom Ustava Bosne i Hercegovine osiguran je primat etnija nad građanskom ukupnošću, precizirajući da “Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (u zajednici s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine” donose Ustav Bosne i Hercegovine. Stavljanje etnije u rang političke nacije, odnosno građanske nacije u ustavnu apstrakciju,²³ rezultiralo je činjenicom da suverenitet Bosne i Hercegovine proizlazi iz etnija, čime i sama država postaje etničko sabiralište. Upravo na pitanju suvereniteta Bosne i Hercegovine, konfederalističko gledanje na državu dobilo je svoje najsnažnije uporište jer, iako Ustav ima pravnu supremaciju nad entitetima, država ne posjeduje kvalitativne alate da ustavna pravila prevede u zbiljnost.²⁴ Tako dolazimo do terminologije kojom se entitetsko opiranje državnom suverenitetu naziva “etničkim suverenitetom”, odnosno stanjem u kojem “entiteti imaju kapacitete koji vjeruju u njihov nedostatak formalnog suverenog statusa”²⁵. S obzirom na to da se parlamentarni i predsjednički izbori u Bosni i Hercegovini organiziraju na entitetskom nivou, nema sumnje da unutrašnji suverenitet prebiva u bosanskohercegovačkim entitetima koji su, zapravo, teritorijalizirane etnije s faktičkim suvlasništvom nad državom.

---

²³ Amandmanom LX na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, iz jula 1990. godine, bilo je definirano da je Bosna i Hercegovina demokratska, suverena država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Muslimana, Srba i Hrvata i pripadnika drugih naroda. Ovim ustavnim amandmanom Bosna i Hercegovina dosegla je koncept građanske republike, a svi njeni građani prvobitno su tretirani kao pripadnici državljanske nacije, a tek onda određenog naroda. Dejtonskim mirovnim sporazumom, odnosno Aneksom 4., kao novim Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavni amandman LX iz 1990. godine doživio je leksičku i zbiljsku inverziju. Naime, Bosna i Hercegovina nazvala se državom Bošnjaka, Srba i Hrvata, pa tek onda građana cijele države, čime su narodnosti, etnije, prevedene u nacije, dok je, istovremeno, zbiljski i ustavno, bosanskohercegovačka državljanska nacija prešla u drugi ustavni plan. Iz ovakvog ustavnog okvira proističe i razumijevanje državnog suvereniteta kao zbirne volje bosanskohercegovačkih etnija.

²⁴ “Problem suvereniteta se u osnovi može postaviti s obzirom odnos države i entiteta. Ustavni sud BiH zaključuje da entiteti nisu države i da su prema čl. III/2 Ustava podređeni suverenitetu Bosne i Hercegovine. Ovakav stav dijeli i dio jurisprudencije koja polazi od supremacije Ustava BiH nad ustavima entiteta. Da bi ovakav zaključak bio uvjerljiv i pravno nesporan, neophodna je izričita norma ili propis koji kod međusobnih kolizija između entiteta, ili između entiteta i države određuje primat državnog prava nad entitetskim (“kompetencija-kompetencije”). Takvog propisa u Aneksu 4 nema. Spomenuti zaključak ustavnog suda počiva na generalnom primatu državnog ustava nad ustavima entiteta.” (Šarčević 2008, 158.)

²⁵ Fawn i Richmond 2009, 205.

Propuštena prilika bosanske politike

Jedini poslijeratni način da Bosna i Hercegovina demografski redefiniira poziciju etničkog suvereniteta – koji se rezultatima rata teritorijalno podudario s entitetima – bila je vremenski iscrpljiva implementacija Aneksa VII. Dejtonskog mirovnog sporazuma. Sveobuhvatno tretirajući pitanje povratka prognanika u mjesta prijeratnog življenja, u Aneksu VII. Dejtonskog mirovnog sporazuma propisano je da “sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate u svoje domove”, odnosno da će pri tome imati “pravo na povrat imovine koja im je oduzeta”. Vlasti etniteti i države bile su zadužene osigurati “bezbjedan povratak, bez rizika uznemiravanja, zastrašivanja, progona ili diskriminacije, naročito zbog njihovog etničkog porijekla, vjerskog opredjeljenja ili političkog mišljenja”. Provođenje Aneksa VII. Dejtonskog mirovnog sporazuma imalo je snagu obesmisлити efekte etničkog čišćenja, odnosno reducirati etnički suverenitet nastao ratnim zbijanjem istovrsnih.²⁶ Više od 60.000 vojnika NATO-snaga raspoređenih u Bosni i Hercegovini predstavljalo je realnu snagu kojom se reintegrirajući aspekt Dejtonskog mirovnog sporazuma mogao provesti na cijeloj bosanskohercegovačkoj teritoriji.

No, i tu će međunarodna zajednica ostati nasuprot vlastitog slova, podržavajući okoštavanje ratnih stečevina. Posljednju šansu za ispravljanje povijesnih grešaka imali su i oni koji se, onda i danas, nazivaju bosanskim političkim snagama, susrećući se s prvim poslijeratnim parlamentarnim izborima (1996.). Shodno i zaključku Skupštine Republike Bosne i Hercegovine (30. novembar 1995.), održavanje prvih poslijeratnih izbora moglo (i trebalo) je biti uslovljeno provođenjem ugovorene cjeline Dejtonskog mirovnog sporazuma.²⁷ U slučaju da se održavanje izbora uslovi provođenjem Aneksa VII., bosanskohercegovačka politika došla bi u poziciju pokretanja demografskog procesa poništavanja etničkog suvereniteta, s jedne, ili, pak, zaustavljanja legitimiranja etničkog čišćenja izbornim rezultatima, s druge strane.

No, umjesto opće akcije bosanskih političkih snaga, uslijedilo je prepoznatljivo bosansko/bošnjačko interesno razdjeljivanje, pri čemu će interes za vlašću preovladati općim političkim pokretom za državu. Na sastanku predsjednika političkih stranaka sa sjedištem u Sarajevu (SDA, Stranka za BiH, SDP, BPS, LBO, GS i dr.), održanom nekoliko dana prije termina glasanja, mogućnost zajedničkog bojkota prvih poslijeratnih izbora činila se izglednom i gotovo dogovorenom. Napose, “pravo je naroda da, kada

---

²⁶ Simović, M. N. i Simović, M. 2020.

²⁷ Steiner i Ademović 2010.

neki oblik vladavine postane štetan (...) taj oblik izmijeni ili ukine”.²⁸ Sljedstveno nacionalnoj boljci koja se pojavljivala u gotovo svim krizama po državnu egzistenciju Bosne i Hercegovine, od Pokreta za autonomiju do Vidovdanskog ustava, prvaci bošnjačko-bosanske politike odlučili su da, u ime vlasti, okrenu leđa povijesti. Nekoliko dana poslije međustranačkog sastanka Alija Izetbegović je na predizbornom skupu vlastite stranke, na stadionu “Koševo”, poručio da SDA, ipak, izlazi na predstojeće izbore. Poslije ovakve odluke najjače bošnjačke političke stranke, istovjetno su postupile i gotovo sve ostale bosansko-bošnjačke stranke, čime, praktično, zatvaraju vrata delegitamaciji postojećeg stanja. Neki autori smatraju da je ovim činom “u provođenju mirovnog sporazuma načinjena ključna greška”²⁹. Moglo bi se i zaključiti da je bošnjačko samoponižavanje bilo proporcionalno njihovom korištenju demokratije, odnosno što su više birali, dublje su propadali. Kao politička rijetkost ostala je činjenica da je jedino Bosanskohercegovačka patriotska stranka (BPS) ostala dosljedna politička organizacija koja je, zbog neprovođenja Aneksa VII. Dejtonskog mirovnog sporazuma i za državu pogubnog obrasca “P2”, odbila učesće na prvim poslijeratnim izborima.³⁰

Uz dominirajuće narative iz prošlosti, na prvim višestranačkim izborima, održanim 1996., (ne)očekivanu pobjedu odnijele su SDA, HDZ BiH i SDS, s podrškom glasača u procentu od gotovo 90 %. Demokratski prevedeno, nekadašnji građani Bosne i Hercegovine, potom pripadnici separatnih političkih naroda, plebiscitarno su podržali politička djelovanja triju stranaka koje su obnašale vlast od 1990. do 1996., usputno legalizirajući stanje nastalo svim oblicima rata. Sve politike i ličnosti iz rata, kao i njihova ratna „dostignuća“, prvim poslijeratnim izborima postali su i demokratski legitimirani. Demografska slika onoga za šta su se, pristankom na održavanje izbora 1996., zalagali politički akteri i glasači postala je jasna godinu dana poslije, kada Ustavni sud Bosne i Hercegovine iznese podatke o efektima etničkog premještanja stanovništva.³¹ Statistički podaci precizno su prikazali efekte rata koji su prvim poslijeratnim izborima postali demokratski legitimirani.

---

²⁸ Jefferson 1998, 33.

²⁹ Filandra 2004, 59.

³⁰ “Obrazac P2” kojeg je inaugurirao Robert Berry, šef misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, omogućavao je birokratsku “olakšicu” no, zbiljski, političku perfidiju. Uvođenjem ovog obrasca u prve poslijeratne izbore OSCE je ‘omogućavao’ da prognanici glasaju u mjestima gdje žive trenutno, a ne tamo odakle su prognani. Time se, zapravo, vršilo cementiranje etničkog suvereniteta i potpuno legaliziranje rezultata rata.

³¹ “Prema podacima koje je citirao Ustavni sud Bosne i Hercegovine, u RS je procenat Srba porastao sa 54,3 posto u 1991. na 96,79 posto u 1997; dok je u Federaciji procenat Srba pao sa 17,62 posto 1991. na 2,32 posto 1997. Ostale brojke pokazuju da je unutar Federacije odvajanje Hrvata od Bošnjaka također bilo gotovo potpuno.” (Hayden 2005, 249.)

Na ovakvim temeljima zasnovan etnički suverenitet, odnosno potpuna “etnička federalizacija” Bosne i Hercegovine nije mogla predstavljati bilo kakvo “dugoročno rješenje za stabilnost i razvoj Bosne i Hercegovine”³². Radilo se o proizvedenom sistemu kojeg će, u prvim postdejtonskim godinama, neki povjesničari nazvati i “Frankeštajnom”, bez mogućnosti da promijene njegovu zbilju. Ključne političke i vojne prilike za promjenu stanja već su bile propuštene, a jedini preostali koncept postao je onaj izrečen riječima američkog ministra odbrane Williama Perryja, po kojem će se “vođe iz Sarajeva i s Pala morati (...) naučiti suživotu”³³. Kontekst budućeg suživota u Bosni i Hercegovini postao je uslovljen ustavnim i *de facto* stanjem koje je gotovo potpuno izjelo državni suverenitet, pretvarajući Bosnu i Hercegovinu u taoca, umjesto u vrhovnog arbitra.

Međunarodna zajednica – stvarni suveren Bosne i Hercegovine

Dejtonski razmatrajući, bosanskohercegovački suverenitet tavorio je razdijeljen između dvaju entiteta i triju naroda, no ni to nije bilo sve. Unutar Federacije Bosne i Hercegovine moglo se govoriti i o trećem učesniku ovog procesa. Bez obzira na Vašingtonski sporazum, “Federacija je i dalje ostala jedino sredstvo kojim se Hrvati i Muslimani drže izvan ratnih sukoba”, odnosno ispod međusobnih saradnje i pritiska “još su vidljive i djeluju politike koje su vodile rat”³⁴. Uzimajući u obzir i odluku Visokog predstavnika međunarodne zajednice o statusu Brčkog, odnosno formiranje Distrikta, moglo bi se govoriti da u Bosni i Hercegovini, *de iure*, djeluju tri, *de facto* četiri, etnička i teritorijalna entiteta. Posmatrajući dejtonsku stvarnost iz diskursa njene republikanske prethodnice, neki autori su novonastalo državno uređenje tumačili kao nakazu,³⁵ dok su saučesnici procesa eufemizirano zaključili da novi ustav “nije uništio ideju cjelovite BiH već ju je samo pretvorio u proces i učinio neizvjesnom”³⁶. Nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, prvi talas angažiranja međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini postao je vidljiv tek 1998. setom odluka Visokog predstavnika međunarodne zajednice Carlosa Westendorpa o državnim simbolima.

Uvodeći državnu platežnu valutu i nametnuvši odluku o državnoj zastavi i Zakon o himni, Westendorp će bosanskohercegovačku političku fiksiranost simbolički pokrenuti s mjesta. Kuriozitet njegove odluke o himni nalazio se u

---

³² Omerović 2011, 466.

³³ Chollet 2007, 370.

³⁴ Komšić 1996, 35.

³⁵ Redžić 2007.

³⁶ Komšić 1996, 35.

činjenici što je Bosna i Hercegovina, suštinski, dobila „pola himne“, odnosno glazbenu melodiju bez tekstualne osnove. Neverbalna forma himne bila je proizvod Westendorpovog zadovoljavanja dihotomnog političkog konteksta Bosne i Hercegovine. Bošnjaci i bosanski Hrvati su dobili himnu, a bosanski Srbi zadovoljštinu jer ista nema tekstualno-kohezivnu osnovu. Tako, umjesto simbola zajedništva, bosanskohercegovačka postdejtonska himna egzistira kao obična melodija, simbol i podsjetnik društvene podijeljenosti.³⁷ Ni pitanje zastave nije sretnije riješeno. Nametnuta državna zastava Bosne i Hercegovine, izuzev “trokuta” koji simbolizira teritorijalni oblik države, dodatno uokviruje paradoksalnost postdejtonske države.³⁸ Odlučujući o zastavi i himni, Visoki predstavnik međunarodne zajednice je, djelujući u formalnom kohezivnom pravcu, svojim nedovršenim odlukama, zapravo, učvrstio očitu društvenu podijeljenost. Djelujući kroz Ustavni sud Bosne i Hercegovine, kao drugo krilo utjecaja međunarodne zajednice, ova institucija iste godine kada i Westendorp rješava pitanje (ne)saglasnosti entitetskih ustava s Ustavom Bosne i Hercegovine. Kroz meritum odluke propitivano je definiranje termina “granica” i “razgraničenje” (mišljeno između dvaju stranih država i dvaju unutrašnjih entiteta).

Zaključeno je da se termin “granica” striktno odnosi “na državne granice Bosne i Hercegovine, a unutar Bosne i Hercegovine radi se o liniji razgraničenja između dva entiteta”³⁹. Istom odlukom Ustavni sud Bosne i Hercegovine precizirao je da “jedino Bosna i Hercegovina nastavlja pravo postojanja kao država”, dok se njeni entiteti imaju (samo)razumijevati “kao sastavni dijelovi Bosne i Hercegovine”⁴⁰. Generalno govoreći, prve poslijeratne godine bile su pod velikim utjecajem ratnog rukovodstva entiteta Republika srpska, zbog čega se uplitanje međunarodne zajednice svodilo na usmjeravanje srpskog nezadovoljstva unutar a ne izvan države. Da bi se akteri rata prisilili na nužnost saradnje u miru, bile su neophodne državne institucije koje su, uz manje ili više presudnu ulogu međunarodne zajednice, formirane početkom 21. stoljeća. Već 2000. formirana je Državna granična služba Bosne

---

³⁷ Kolst 2006.

³⁸ “Može se tvrditi da je Westendorpovo rješenje, zapravo, išlo na ruku srpskom vodstvu u Banja Luci. Lideri bosanskih Srba žele da umanje značaj Bosne i Hercegovine kao jedinstvene, ujedinjene i održive države, a umjesto toga jačaju, koliko je god to moguće, status dva entiteta od kojih je ona sačinjena. Neobična državna zastava Bosne i Hercegovine, koju je nametnuo stranac i koju svako, čak i muslimani, teško da osjećaju kao svoju, upravo dobro služi toj svrsi. Dan nakon usvajanja bosanske zastave, jedna grupa bosanskih intelektualaca, predvođena uglednim anti-nacionalističkim filozofom Muhamedom Filipovićem, potpisala je kolektivno pismo u kojem proglašavaju nametnutu zastavu ‘posljednjim činom ubijanja države.’” (Kolst 2004, 196)

³⁹ Bakšić-Muftić 2005, 77–78.

⁴⁰ Isto, 79–80.

i Hercegovine – sa zadatkom da od entitetskih policija preuzme gospodarenje državnom granicom,⁴¹ da bi iste godine bio osnovan i Sud Bosne i Hercegovine s nadležnostima nad oba entiteta i Distrikom Brčko.⁴² Uz formiranje Tužilaštva Bosne i Hercegovine (2002.) cijeli proces stremio je stvaranju “samoodrživih državnih institucija koje mogu preživjeti povlačenje strane pomoći”⁴³. No, kuda su, zapravo, vodile preduzete reforme? Kako su shodno Ustavu Bosne i Hercegovine sve državne institucije bile podložne matrici etničke i entitetske diobe i kontrole, istovremeni proces izgradnje državnih organa pratila je i nevolja njihovog funkcionalnog obesmišljavanja. Odnosno, kako gradnja države nije bila popraćena revitalizacijom postojećeg ili izgradnjom novog bosanskohercegovačkog društva, postavljeno je pitanje “može li se stabilnost dugoročno održati bez uspostave demosa i svih institucija koje pripadaju demosu”⁴⁴? Svako postojanje političkog sistema, pa i države, kojem se opire njegovo društvo dugoročno nije imalo perspektivu, jer se formalnim okvirom nije mogla nadomjestiti unutrašnja praznina. Uopćeno govoreći, politički akteri bosanskohercegovačke zbilje, predstavnici međunarodne zajednice i domaćih vlasti kroz sistemsko neprovođenje Aneksa VII. Dejtonskog mirovnog sporazuma oduzeli su reintegracijski kapacitet Bosni i Hercegovini. A snage NATO-a su u iz pozicije sile za provođenje Aneksa VII. više poslužile kao podrška konzerviranju postojećeg stanja. Ispod svih domaćih i međunarodnih pojava politika i narativa o teritorijalnom integritetu i suverenitetu Bosne i Hercegovine, suštinski su i dalje strujale dogovorne politike podjele teritorije, društva i vlasti s početka 90-ih godina 20. stoljeća.

Kao zamjenski postupak za reintegraciju društva, Bosna i Hercegovina uvedena je u beskrajn proces ustavnih apelacija, tužbi, žalbi i odluka Visokog predstavnika međunarodne zajednice o izjednačavanju konstitutivnih naroda, zapravo izmišljenog prizorišta nepostojeće stvarnosti. Primjer ovakvog narativa jeste i odluka entiteta u Bosni i Hercegovini da, tokom 2001. i 2002., odbiju priznati konstitutivnost svih bosanskohercegovačkih naroda na svojim teritorijama, što je za sobom povuklo nametanje odluke Visokog predstavnika međunarodne zajednice. Prema nametnutim ustavnim amandmanima, oba bosanskohercegovačka entiteta pripadaju svim konstitutivnim narodima Bosne i Hercegovine, što se može tumačiti i kao pravna distorzija obrnutih društvenih realiteta. Praktično, radilo se o ustavnom uspostavljanju “multietničkih entiteta”, što je “*contradictio in adjecto*, jer na taj način stvaramo raniju (multietničku) Bosnu i Hercegovinu ali na mnogo nižoj

---

⁴¹ Kržalić 2011.

⁴² “Odluka Visokog predstavnika” 2002.

⁴³ Fukuyama 2005, 120.

⁴⁴ Jović 2003a, 49.

razini”⁴⁵. Kao jedini stvarni suveren na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, Visoki predstavnik međunarodne zajednice raspolagao je moći za provođenje vlastitih odluka no, kao i u slučaju neprovođenja Aneksa VII., cilj njihovih donošenja nije bio promijeniti suštinu, već zadovoljiti legislativnu formu.

U istom svjetlu funkcionirale su i odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Svojim presudama o uvođenju ili kršenju prava konstitutivnih naroda na različitim dijelovima etnički razdijeljene Bosne i Hercegovine vršio je simboličko potiranje stvarnosti. Odlukom iz februara 2004., poništavajući prefiks “srpski” u imenima nekolicine bosanskohercegovačkih gradova, Ustavni sud Bosne i Hercegovine vršio je leksičko amortiziranje etničkog čišćenja, uzgred konstatirajući “da se gradovi i opštine, o kojima je riječ, nalaze na teritoriji Republike Srpske i da su sada nastanjeni većinskim stanovništvom srpske nacionalnosti”⁴⁶. To je podrazumijevalo da promjena imena neće rezultirati promjenom stvarnosti. Postupajući na etnički balansiran način isti sud će, nekoliko godina poslije, izbaciti i prefiks “bosanski” iz imena gradova Bosanski Šamac, Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, poništavajući smisao svoje prethodne, prvobitne odluke. Ne dozvoljavajući da bosanski gradovi imaju srpski etnički prefiks, Ustavni sud Bosne i Hercegovine pronalazi „pravno“ uporište da i prefiks državnog imena protjera iz bosanskih gradova. Slični problemi imali su raznovrsnu pojavnost u entitetu Republika srpska kroz odbijanje knjiženja perspektivne vojne imovine na Bosnu i Hercegovinu, odnosno pokušaj da se kroz Zakon o javnoj imovini Republike srpske ovlada bosanskohercegovačkom državnom imovinom smještenom u ovom entitetu.⁴⁷

Od 2012. do 2022. donijet je veliki broj odluka Visokog predstavnika međunarodne zajednice, Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Skupštine Republike srpske o vlasništvu nad državnom imovinom koja se dvije decenije premeće između Bosne i Hercegovine i njenog entiteta. U dosadašnjoj praksi, pravni argumenti nisu imali primat naspram opipljivog suvereniteta entiteta Republika srpska koja se, prema ostalim instancama moći u Bosni i Hercegovini, postavljala kao faktička (polu)država. Sažeto govoreći, odlukama Visokog predstavnika međunarodne zajednice, kao i presudama Ustavnog suda Bosne i Hercegovine nije nadoknađivana ili mijenjana stvarnost, već dovođena u sklad s Dejtonskim mirovnim sporazumom koji, osim osiguranja mira, nije ispunio vlastito slovo.⁴⁸ Mir u Bosni i Hercegovini podrazumijevao je sigurnost Srednje i Zapadne Evrope, što se može smatrati

---

⁴⁵ Duvnjak 2004, 35–36.

⁴⁶ Simović, M. N. i Simović, M. 2020, 74.

⁴⁷ *Odluka o dopustivosti i meritumu* 2022.

⁴⁸ Sadiković, E. 2014.

povodom intervencije međunarodne zajednice u izgradnju bosanskohercegovačkog pravnog i sigurnosnog sektora, kao i potrebom za onemogućavanjem stvaranja čistih muslimanskih i pravoslavnih državnica na ovom prostoru.

Odluka Visokog predstavnika međunarodne zajednice o strukturiranju Obavještajno-sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine (mart, 2004.), kao i “uputa” nadležnim entitetskim vlastima za formiranje Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, prevashodno su pripadale široj interesnoj politici donosilaca odluke, pa tek sporedno suverenitetskom *statebuildingu*. Istini za volju većina državnih institucija, posebno iz oblasti pravosuđa i policijskih poslova, od formiranja do danas podlijegale su snažnom utjecaju nekolicine država međunarodne zajednice, u strukturalnom i funkcionalnom smislu. Kreirajući formu bosanskohercegovačkih institucija, donoseći brojne zakone i praktična rješenja, međunarodna zajednica u Bosni i Hercegovini nije (samo) osiguravala vlastiti interes, već je i gradila funkcionalnost države prebacujući odgovornost sa sebe na domaće političke aktore. U tom svjetlu treba posmatrati i odluke o finalizaciji sigurnosnog sistema u Bosni i Hercegovini (2004–2008.), kada Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donosi Zakon o državnoj agenciji za istrage i zaštitu te Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine.⁴⁹ Posljednje dvije bosanskohercegovačke državne institucije bile su dio velikog međunarodnog paketa reforme vojske i policije, koje su zasebna entitetska tijela trebala smjestiti unutar sistema organske podijeljenosti.

Jedinstvena, trodijelna Bosna i Hercegovina

Problem s novoformiranim državnim institucijama bio je, kao i kod svih prethodnih slučajeva, u etničkom i entitetskom modelu njihovog popunjavanja i funkcioniranja, što je, praktično, širilo entitetske nadležnosti u državne okvire. Policijska reforma skončala je formom ustanovljavanja Direkcije za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, kao koordinacijskog tijela bez zbiljske vlasti, dok formiranjem svojih Oružanih snaga Bosna i Hercegovina nije postala “vojno osigurana demokracija”⁵⁰. Oružje je razdijeljeno među trima pješadijskim jedinicama, smještenim po etničkom principu (Banja Luka, Čapljina i Tuzla), odnosno dvjema taktičkim (Sarajevo i Banja Luka), dok je mogućnost njihovog djelovanja upitna čak i u slučaju

---

⁴⁹ Kržalić 2011.

⁵⁰ Beck 2001, 131.

prirodnih nesreća.⁵¹ Usvojeni okvir vojnog “zajedništva” slikovita je organska podijeljenost u cilju očuvanja mira i zajedničke kontrole etničkih oružanih kapaciteta. Ovako formirane institucije Bosne i Hercegovine doprinose oksimoronu ukupne (post)dejtonske državne strukture u kojoj se slovo Ustava i brojnih zakona sudara sa suprotnim društvenim i suverenitetskim realitetima. Konstitutivnost u Ustavu Bosne i Hercegovine sreće se s aparthejdom i izdvajanjem na terenu, državne institucije po slovu zakona u biti funkcioniraju kao “zajedničke” u realitetu, odnosno ustavno cjelovita država u potpunosti je podređena matrici njene podijeljenosti. Suverenitetski nefunkcionalnu, odnosno društveno razdijeljenu Bosnu i Hercegovinu snažno zagovara tzv. srpska politička elita, zalažući se za učvršćivanje trenutnog stanja, odumiranje države u korist entiteta. U odnosu na politiku bosanskih Srba iz devedesetih godina, razlika u stajalištima jeste stečeno iskustvo koje proizvodi drugačije istrajavanje na istim principima. Više se otvoreno ne traži nezavisna srpska država, niti se prijeti ratom, već se kroz stvaranje nefunkcionalnog, besmislenog državnog okvira čeka povoljan geopolitički kontekst koji bi obrisao granicu na Drini, odnosno načinio je po sredini Bosne i Hercegovine. Realna nedovoljnost ovakvih nastojanja jeste aktuelna slabost njihovog političkog zaleđa, s obzirom na to da, za sada, Rusija nema mogućnosti, a Srbija snage, da entitet Republika srpska pretvore u zajednički strateški profit. Drugačije govoreći, prodorom NATO saveza u Rumuniju, Bugarsku, Hrvatsku i Crnu Goru, rusofilski geostrateška i velikosrpska secesionistička politika postala je ograničena i pretvorena u introvertnu srpsku nacionalnu frustraciju. Međutim, oni vlastitu priliku strpljivo grade i čekaju, imajući za nju razumijevanja u nekim političkim krugovima SAD-a, Velike Britanije i Francuske uslijed čijih je „povijesnih razumijevanja“ velikosrpska politika višestruko postajala balkanska realnost.

S druge strane, hrvatski politički faktor danas se nalazi na političkim pozicijama kontinuiranog društvenog i teritorijalnog podvajanja unutar Federacije Bosne i Hercegovine, ponovo zahtijevajući reviziju ustavnog okvira koja bi im, praktično, omogućila novu formu negdašnje “Hrvatske republike Herceg – Bosna”. Odnos Bošnjaka i bosanskih Hrvata u Federaciji Bosne i Hercegovine jeste model hrvatskog samoizdvajanja kroz politički, privredni, obrazovni i industrijski sistem, u kojima i dalje egzistiraju ratni politički narativi o ponavljanju povijesti kao svojevrsne prijetnje. Ni u drugoj deceniji 21. stoljeća model postojanja Federacije Bosne i Hercegovine previše se ne razlikuje od njegovog ratnog okvira, kada je Franjo Tuđman savjetovao

---

⁵¹ Isti model podijeljenih resursa po teritorijalnom, u biti etničkom principu slijedi i Centralna banka Bosne i Hercegovine, koja svoj novac deponuje na tri mjesta s različitim etnički dominantnom strukturom.

da je “važno da mi sačuvamo ono što sam u početku kazao: Hrvatsku republiku u političkom i vojnom, ali ne isticati to političko”⁵². Ovakvim političkim djelovanjem oni su, zapravo, slijedili ključnu evropsku politiku koja se, do početka 1994., zalagala za tri etničke republike u Bosni i Hercegovini, odnosno podjelu po religijskim osnovama. Prividno se povlačeći pred američkom geostrateškom politikom, evropski donosioci odluka do danas su nastavili da, posredstvom Hrvatske i njihove ispostave u Bosni i Hercegovini, insistiraju na dodatnom ustavno-teritorijalnom raslojavanju Bosne i Hercegovine, prikrivajući svoje namjere izgovorima političkog funkcionalizma. Zbiljski, hrvatski politički i teritorijalni prostor u Bosni i Hercegovini egzistira u svom punom kapacitetu, profitirajući između dva produkta Zapada: islamofobije i muslimansko-pravoslavnog sukoba. Zahtjev hrvatske politike za ustavnom formalizacijom njihovog de facto statusa „trećeg entiteta“ unutar Bosne i Hercegovine samo je radikalni politički izraz osiguranja ukupnog ratnog profita, odnosno trasiranja budućnosti države ka njenoj sigurnoj podijeljenosti.

Naposljetku, Bošnjaci, treći bosanskohercegovački konstitutivni narod, danas sačinjavaju više od 51 % ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine. Tragajući za modelima prevazilaženja stanja u kojem, kao demografska većina, postaju uočljiva politička i teritorijalna manjina, Bošnjaci su upućeni na trpljenje postdejtonske nefunkcionalnosti jer je to, izuzev rata, jedini način preživljavanja njih i (njihove) države. Oni su jedini narod bez bliske političke i vojne zaleđine na ovim prostorima, pa je njihova egzistencija opiranje silnicama s istoka i zapada koje prema njima guraju Srbija, odnosno Hrvatska. Bošnjačke nade i razočarenja laviraju između snažnijeg i slabijeg prisustva Amerike koja, shodno geopolitičkim gibanjima, Bosnu i Hercegovinu odlučnije ili labavije održava u formi državne cjeline. Među Bošnjacima više nema jasne, posebno ne jedinstvene politike koja bi ih usmjeravala bilo ka unitarizmu ili etničkom podvajanju, pri čemu drugi glasovi dobijaju sve značajniju podršku. Uslijed ovakvih političkih tendencija u njihovom svjetonazoru država i politička nacija imaju sve skućenije okvire, pretvarajući se u prolegomenu njihovog prihvatanja političkih rješenja koji će im, na kraju, omogućiti tek puko preživljavanje. Kao i prilikom svakog prethodnog povijesnog iskušenja, Bošnjaci su i dalje razdijeljeni na više rukavaca koji ih, kao i njihove raznovrsne političke svjetonazore, pretvaraju u lagan politički plijen. Stiješnjeni u ustavnom modelu između dvaju etničkih secesionizma, Bošnjaci danas govore o potrebi promjene dejtonskog uređenja zemlje, nemajući jasan plan niti političko jedinstvo dostatno da poništi teritorijalne,

---

⁵² *Stenogram razgovora predsjednika Republike Hrvatske, Franje Tuđmana, sa Krešimirom Zubakom i delegacijom 1995.*

društvene i ustavne efekte rata. Moglo bi se i kazati da, nakon što su izgubili referendumsku državu, oni čuvaju nadu o njoj. Jednom od aktera povijesnog vremena činilo se da “u ovom kontekstu i omjeru političkih snaga, Bošnjacima ostaje da se sami bore za suverenu, cjelovitu, međunarodno priznatu (...) BiH”⁵³. Svi ostali su, praktično i simbolički, gotovo odustali. Očito je da su Bošnjaci prilično kasno uočili povijesnu štetu cjelokupnog pregovaračkog procesa, od Lisabona do Dejtona. Opravdavanje za svoje političke greške odlučili su potražiti prebacivanjem cjelokupne krivice na međunarodnu zajednicu i državne agresore. Takav stav prouzrokovao je političku introvertnost, kao i nemogućnost unutrašnje katarze, jer oni i dalje nevoljko uvažavaju činjenicu da su njihovi politički predstavnici prihvatili koncept podijeljene Bosne i Hercegovine koju oni danas konzumiraju. Drugačije rečeno, današnju zemlju ne prihvataju, a drugu ne mogu dobiti. Isporučujući krivicu svima, sebe su ostavili u okvirima političke nezrelosti. U odnosu na politiku iz 1992., Bošnjaci kasnog postdejtonskog vremena danas su vojno, politički i ustavno ograničeni u traženju političkog rješenja, zbog čega gube nadu u obnovu nekadašnje Bosne i Hercegovine, smatrajući da je sva bošnjačka patnja, praktično, dovedena u pitanje.

Dok god se Srbija i entitet Republika srpska nalaze u rusofilskoj centripetalnoj sili, dotle će Bosna i Hercegovina imati istovjetan politički okvir unutar kojeg će se Bošnjaci samorazumijevati kao američki saveznici u očuvanju vanjskih kontura bosanske države. Ipak nije jasno zašto Bošnjaci to uzimaju kao vlastiti sigurnosni ključ opstanka kada im je poznato da je upravo uz odobrenje Amerika legalizirana i sama Republika srpska. Drugim riječima, Bošnjaci su američki saveznici koliko mogu poslužiti za suzbijanje velikosrpskih i rusofilskih ambicija manjeg entiteta Republika srpska, baš kao što Republika srpska i „nevidljiva“ Herceg-Bosna imaju funkciju onemogućavanja unitarne Bosne i Hercegovine u čemu oni, svi skupa, isčitavaju formulu muslimanske političke dominacije. Ipak, s obzirom na snažne utjecaje Evrope, Rusije i Amerike na sva tri politička faktora u Bosni i Hercegovini, može se zaključiti da se na prostoru ove države vodi geopolitički *hladni rat* koji ovu zemlju čini suštinski podijeljenom na unutrašnjem i međunarodnom planu. U takvom kontekstu treba razumijevati i sporo kretanje Bosne i Hercegovine prema Evropskoj uniji koja predstavlja šahovsku partiju Zapada i Rusije u vlastitom zaleđu. Bosna i Hercegovina postaje politička Evropa u onoj mjeri u kojoj zapadna politika strahuje od ruskog naglog širenja. No i muslimansko, odnosno bošnjačko pitanje jednako je na tapetu briga zapadne politike koja je rješenje potražila u stalnoj tenziji između Bošnjaka i bosanskih Srba čime se poništavaju njihove političke energije.

---

⁵³ Duraković 2011, 52.

Svi politički narativi unutar bosanskohercegovačkog konteksta doživjeli su zbiljsko otriježnjenje nakon popisa stanovništva (2013.), kada je statistikom iskazan efekat rata, etničkih pregovora i procesa postdejtonske “izgradnje mira”. Ukazujući da u Federaciji Bosne i Hercegovine živi 70,4 % Bošnjaka, 22,4 % Hrvata i 3,6 % Srba, odnosno u Republici Srpskoj 81,5 % Srba, 14 % Bošnjaka i 2,4 % Hrvata,⁵⁴ popisom stanovništva glasno se kazalo ono što su već svi znali: Bosna i Hercegovina je društveno, teritorijalno i politički podijeljena zemlja. Rezultatima popisne statistike pojačani su konfederalistički i secesionistički narativi u Bosni i Hercegovini, čime je iznova pokazan raspon (ne)mogućnosti obnove nekadašnje unitarne države. Radilo se o političkim procesima za čiju se potpunu političku realizaciju, odlučilo sačekati buduća vremena i nove geopolitičke mogućnosti, što je Bosnu i Hercegovinu smjestilo u položaj opće neizvjesnosti. Uzimajući u obzir i činjenicu da su svi unutrašnji društveni i politički akteri svoje politike kontekstualizirali unutar regionalnih i svjetskih političkih narativa, došlo se do tačke kada su odijeljeni svjetovi bosanskohercegovačkog društva postali sadržina novog *Berlinskog zida* koji, u bosanskom epicentru, siječe evropske granice svjetskih religijskih i političkih razlika. U tom duhu treba sagledavati i činjenicu izostale ratifikacije državne granice između Bosne i Hercegovine i Srbije, odnosno Bosne i Hercegovine i Hrvatske, razumijevajući ovaj proces ne kao nedostatak pregovaračkog formaliteta već kao političku poruku. Od povlačenja Teodosijeve linije do Dejtonskog mirovnog sporazuma, granica između Bosne i Hercegovine i drugih svjetova nalazila se, uglavnom, na rijeci Drini. U pravnom smislu ona i danas tu postoji. Međutim, faktička granica političkih svjetonazora koji rade na nestanku Bosne i Hercegovine pomjerena je na svega nekoliko stotina metara iznad Sarajeva gdje počinje entitet Republika srpska, pravni dio Bosne i Hercegovine koji je izazvao njenu povijesnu destrukciju. Južni dio Bosne i Hercegovine i grad Mostar nose identičnu geografsku i političku poruku. U tako kompleksnom okruženju Bosna i Hercegovina, u pravnom smislu, nastavila je funkcionirati kao država, no, u zbiljskom, preostala je jedino kao političko poprište unutar kojeg je kapacitet bosanske samoodrživosti doveden do egzistencijalnog minimuma. Ne treba imati dilemu da će se proces redukcije Bosne i Hercegovine u njenom državnom i teritorijalnom kapacitetu nastaviti ali ne samo snagama izvana ili njihovim jatacima unutar ove zemlje, već i onima koji će, nominalno se zalažući za povijesno biće Bosne i Hercegovine, suštinski saučestvovati u njenom povijesnom koncu.

---

⁵⁴ *Popis 2013. u Bosni i Hercegovini.*

Literatura

1. Ademović, N. (2012) Značaj i metode tumačenja kroz praksu Ustavnog suda BiH. Zenica: Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici.
2. Bakšić-Muftić, J. (2005) Razumijevanje Dejtonskog ustava 10 godina kasnije. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 42, 67–92.
3. Beck, U. (2001) Pronalaženje političkoga – prilog teoriji refleksivne modernizacije. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
4. Begić, I. K. (1998) Integrativni i dezintegrativni elementi ustava Bosne i Hercegovine. Dijalog – Časopis za filozofiju i društvenu teoriju, 1, 106–13.
5. Bojanić, P. (2007) Suverenost, pseudosuverenost, tutorat: Primer država bivše Jugoslavije. Filozofija i društvo, 18 (1), 141–49.
6. Chollet, D. (2007) Tajna povijest Daytona. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
7. Duraković, N. (2011) Prilog raspravi o ustavnim promjenama u Bosni i Hercegovini. Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture “Preporod”, br. 11, 49–56.
8. Duvnjak, N. (2004) Ogleđi o dejtonskoj Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
9. Fawn, R. i Richmond, P. O. (2009) De Facto States in the Balkans: Shared Governance versus Ethnic Sovereignty in Republika Srpska and Kosovo. Journal of intervention and statebuilding, 3 (2), 205–38.
10. Filandra, Š. (2004), Dayton ili Bosna. STATUS – Magazin za političku kulturu I društvena pitanja, br. 5, 59–61.
11. Fukuyama, F. (2005) Izgradnja države: Vlade i svjetski poredak. Zagreb: Izvori.
12. Hayden, M. R. (2005) Democracy without a Demos? The Bosnian Constitutional Experiment and the Intentional Construction of Nonfunctioning States. East European Politics and Societies, 19 (2), 226–59.
13. Jović, D. (2003) Kakva budućnost za Bosnu i Hercegovinu?. Srbija: Reč.
14. Jefferson, T. (1998) Sloboda i demokracija. Zagreb: Politička kultura.
15. Krasner, D. S. (2001) Abiding Sovereignty. International Political Science Review, 22 (3), 229–51.
16. Kolst, P. (2004) Državni simboli u novim državama: zakoni jedinstva i podjele. Prilozi, 33, 185–208.
17. Kolst, P. (2006) National symbols as signs of unity and division. Ethnic and Racial Studies, 29 (4), 9–12.
18. Komšić, I. (1996) Privid i realnost Daytonskog sporazuma. Erasmus – časopis za kulturu demokracije, 15, 33–36.
19. Kržalić, A. (2011) Pregled reforme sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini: Sarajevo. Centar za sigurnosne studije.

20. Milićević, N. (1998) Ustavno uređenje i politička struktura Bosne i Hercegovine, *Dijalog – Časopis za filozofiju i društvenu teoriju*, 1, 155–61.
21. Marković, G. (2009) Ustav Bosne i Hercegovine, 57–84. U: Gavrić, S., Banović, D. i Krause, C., ur. *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine – izabrani aspekti*.
22. Nešković, R. (2013) Nedovršena država – politički sistem Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Fondacija Friedrich-Ebert-Stiftung. Marković 2009.
23. Omerović, E. (2011) Federacija Bosne i Hercegovine, 459–91. U: Banović, D. i Gavrić, S., ur., *Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini – Analiza postdejtonskog političkog sistema*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
24. Popis stanovništva u Bosni i Hercegovini. (2013), Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
25. Prelot, M. (2002) *Političke institucije – Opća teorija političkih institucija*. Zagreb: Politička kultura.
26. Redžić, E. (2007) ZAVNOBiH – nedovršena istorija Bosne i Hercegovine, U: *Bosna i Hercegovina prije i nakon ZAVNOBiH-a – zbornik radova*. Akademije nauka i umjetnosti BiH.
27. Sadiković, Ć. (1999) Federalizam u BiH. *Dijalog – Časopis za filozofiju i društvenu teoriju*, 3-4, 155–64. Begić, I. K. 1998, 108–109.
28. Sadiković, E. (2014) *Evropa regija – Kohezijska politika Evropske unije i Zapadni Balkan*. Sarajevo: TKD Šahinpašić.
29. Sadiković, E.. (2019) *Političke posljedice etničke federalizacije Bosne i Hercegovine*. CJP-Fondacija Centar za javno pravo.
30. Simović, M. N. i Simović, M. (2020) *Dejtonski mirovni sporazum u odlukama Ustavnog suda Bosne i Hercegovine*. *Dijalog – Časopis za filozofiju i društvenu teoriju*, 1 (2), 68–106.
31. Steiner, C. i Ademović, N. (2010) *Ustav Bosne i Hercegovine – komentar*. Sarajevo: “Fondacija Konrad Adenauer e. V”.
32. *Stenogram razgovora predsjednika Republike Hrvatske, Franje Tuđmana, sa Krešimirom Zubakom i delegacijom 1995*.
33. Supek, I. (1996) *Bh. mirovni sporazum je, na neki način, dopustio podjelu Bosne*. Sarajevo: ONASA.
34. Šarčević, E. (2008) *Dejtonski Ustav: karakteristike i problemi*. STATUS Magazin za političku kulturu i društvena pitanja, 153–68.